

Monika Utzig

Szkola Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

TENDENCJE ZMIAN ORAZ STRUKTURA KREDYTÓW I POŻYCZEK DLA ROLNIKÓW INDYWIDUALNYCH

CHANGES AND STRUCTURE OF LOANS MADE TO INDIVIDUAL FARMERS

Słowa kluczowe: kredyty, rolnicy, tendencje, struktura

Key words: loan, farmer, tendency, structure

Abstrakt. Przedstawiono tendencje zmian wartości oraz strukturę kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych w Polsce w okresie 2003-2011. Zaciąganie długu, szczególnie na inwestycje, ma na celu zwiększenie przychodów rolnika w przyszłości. W strukturze kredytów i innych należności od rolników indywidualnych dominowały kredyty na inwestycje, ich udział wyniósł ponad 50%. Również znaczący był udział kredytów i pożyczek o charakterze bieżącym (do 30%). Kredyty preferencyjne stanowią około 80% kredytów dla rolników. W strukturze kredytów i innych należności od rolników indywidualnych dominują kredyty o pierwotnym terminie zapadalności powyżej 5 lat. W okresie 2003-2011 wartość kredytów i pozostałych należności od rolników indywidualnych wzrosła o 136%.

Wstęp

Zaciąganie kredytu przez podmiot gospodarczy jest tożsame ze zwiększaniem jego przychodów i zwiększeniem jego siły nabywczej. Umożliwia to również polepszenie procesów gospodarczych występujących w rolnictwie z wykorzystaniem kapitałów obcych. Zaangażowanie kapitału obcego może poprawić rentowność kapitałów własnych, gdy rentowność kapitału obcego jest wyższa od stopy oprocentowania tego kapitału [Kolodziej, Wesołowski 2011].

Na wielkość kredytów i pożyczek zaciąganych przez rolników wpływa wiele czynników, które można pogrupować na makro- oraz mikroekonomiczne. Jako uwarunkowania makroekonomiczne wymienia się najczęściej funkcjonujący system interwencjonizmu kredytowego oraz czynniki odzwierciedlające ogólną sytuację gospodarczą, takie jak: wysokość PKB, inflacja, handel zagraniczny, rynkowa stopa procentowa [Daniłowska 2007]. Ponieważ skłonność do zaciągania kredytów, głównie inwestycyjnych, jest zdeterminowana opłacalnością produkcji, to wpływa na nią również prowadzona przez państwo polityka fiskalna przez kształtowanie relacji cen produktów rolnych oraz środków do produkcji, czyli tzw. nożyce cen [Kata 2011]. Jako czynniki mikroekonomiczne wpływające na zaciąganie kredytów i pożyczek rolniczych najczęściej wymieniane są: stopa procentowa kredytów dla rolników, która może być niższa od rynkowej w przypadku korzystania z kredytów preferencyjnych, koszty transakcyjne związane z zaciąganiem kredytu rolniczego oraz cechy indywidualne gospodarstwa jako podmiotu gospodarczego [Daniłowska 2007].

Należy również zauważyć, że kredyty rolnicze charakteryzują się pewnymi cechami specyficznymi, wpływającymi na związane z nimi ryzyko. Rolnicy zazwyczaj nie mają historii kredytowej i najczęściej nie prowadzą rachunkowości rolnej, co powoduje, że bankowi trudno jest ocenić ryzyko związane z tą kategorią kredytów [Stola 2009].

Material i metodyka badań

Celem opracowania była analiza tendencji zmian wartości kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych w latach 2003-2011 oraz ich struktury. Podjęto się również analizy tendencji zmian wartości poszczególnych kategorii kredytów: o charakterze bieżącym, na inwestycje, na nieruchomości oraz pozostałych kredytów i pożyczek. Zbadano również zmiany struktury kredytów dla rolników pod względem pierwotnych terminów zapadalności. Dla uzupełnienia obrazu kredytowania rolnictwa w Polsce przedstawiono również strukturę kredytów preferencyjnych dofinansowywanych za pośrednictwem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Badanie przeprowadzono na podstawie danych miesięcznych pochodzących z Narodowego Banku Polskiego za okres 2003-2011. Takie ograniczenie przyjętego do analizy okresu wynika z faktu, że od marca 2002 r. w sprawozdawczości prezentowanej przez bank centralny wyodrębniono poszczególne

kategorii kredytów dla rolników istotne z punktu widzenia analizy, a mianowicie, kredyty i pożyczki na inwestycje oraz kredyty i pożyczki na nieruchomości. Wykorzystano również dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dotyczące liczby i kwoty udzielonych kredytów preferencyjnych.

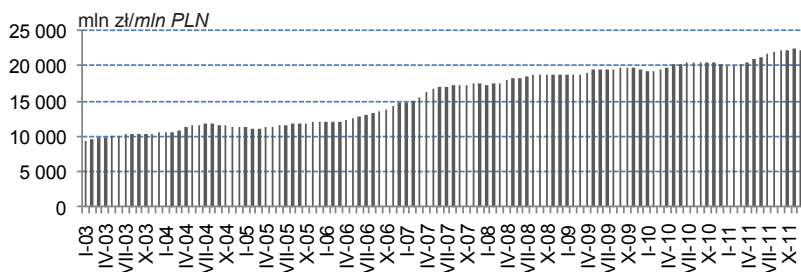
Wyniki badań

W sprawozdawczości Narodowego Banku Polskiego prezentowane są należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych. Sektor monetarnych instytucji finansowych w Polsce do końca 2011 r. obejmował banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK) oraz fundusze rynku pieniężnego. Od początku 2012 r. do sektora monetarnych instytucji finansowych nie zalicza się żadnego funduszu rynku pieniężnego, ponieważ funkcjonujące w Polsce fundusze nie spełniają kryteriów definicji tego podsektora określonych w rozporządzeniu Europejskiego Banku Centralnego [www.nbp.pl]. Na rysunku 1. przedstawiono należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych w latach 2003-2011.

W latach 2003-2011 wartość należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych wzrosła o ponad 136%, z ponad 9 mld zł w styczniu 2003 r. do niemal 22 mld zł w grudniu 2011 r. Największy przyrost analizowanych należności nastąpił w latach 2006 i 2007 i wyniósł wówczas ponad 20% rocznie. W strukturze należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych dominowały kredyty i pożyczki. Udział pozostałych należności nie przekraczał 0,1%.

Przedstawione na rysunku 1. należności nie obejmują odsetek. W latach 2003-2011 odsetki niewiele przekraczały 4% łącznej kwoty należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych. W tym samym okresie relacja odsetek do należności monetarnych instytucji finansowych od gospodarstw domowych w Polsce dochodziła maksymalnie do 5,5%.

Kredyty i pożyczki zaciągnięte przez rolników indywidualnych w monetarnych instytucjach finansowych przeznaczone były na różne cele. Na rysunku 2 przedstawiono zmiany wartości udzielonych rolnikom kredytów i pożyczek z wyszczególnieniem ich przeznaczenia.

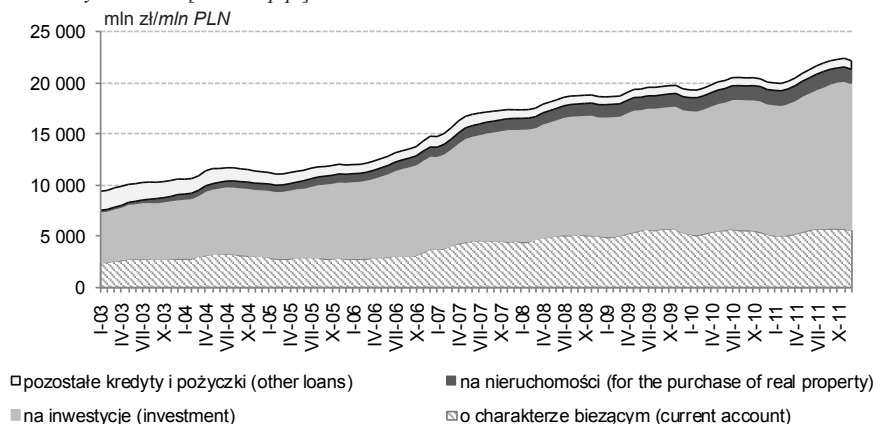

Rysunek 1. Należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych

Figure 1. MFIs loans and other claims on farmers

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.nbp.pl]

Source: own study based on [www.nbp.pl]

Rysunek 2. Kredyty i pożyczki udzielone rolnikom indywidualnym przez pozostałe monetarne instytucje finansowe

Figure 2. MFIs loans to farmers

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

W latach 2003-2011 wartość prawie wszystkich analizowanych kategorii kredytów i pożyczek dla rolników (poza pozostałymi kredytami i pożyczkami) zwiększyła się. Najmocniej, niemal 10-krotnie, wzrosła wartość kredytów i pożyczek na nieruchomości, których udział zwiększył się z niespełna 1,5% do maksymalnie 7%. Największy udział w wartości udzielonych kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych miały kredyty na inwestycje, mieściły się w zakresie 52-65%. Wartość tej kategorii kredytów i pożyczek zwiększyła się w badanym okresie o 190%. W strukturze kredytów i pożyczek dla rolników duży udział (22-28%) miały również kredyty o charakterze bieżącym. Wartość kredytów i pożyczek bieżących wzrosła w badanym okresie o ok. 120%. Jediną kategorią, która uległa w badanym okresie zmniejszeniu, były pozostałe kredyty i pożyczki, ich udział zmniejszył się od ok. 20% do niespełna 4%.

Podsumowując tendencje występujące w odniesieniu do kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych, należy stwierdzić, że dominujący udział kredytów i pożyczek inwestycyjnych jest zjawiskiem pozytywnym, gdyż dzięki inwestycjom może nastąpić rozwój branży. Duży udział kredytów inwestycyjnych w kredytach i pożyczkach ogółem wynika również z korzystania przez rolników indywidualnych z kredytów preferencyjnych.

Po 1 maja 2007 r. funkcjonują następujące kategorie kredytów z dopłatą Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa do oprocentowania [www.arimr.gov.pl]:

- kredyty na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych, działach specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów (nIP),
- kredyty na zakup użytków rolnych (nKZ),
- kredyty na utworzenie lub urządzenie gospodarstw rolnych przez osoby, które nie ukończyły 40. roku życia (nMR),
- kredyty na realizację inwestycji w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów przez grupy producentów rolnych (nGP),
- kredyty na zakup nieruchomości rolnych przeznaczonych na utworzenie lub powiększenie gospodarstwa rodzinnego (nGR),
- kredyty na realizację inwestycji w zakresie nowych technologii produkcji w rolnictwie zapewniających wysoką jakość produktu (nNT),
- kredyty na realizację inwestycji w ramach „Branżowego programu rozwoju wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń rolniczych” (nBR10),
- kredyty na realizację inwestycji w ramach „Branżowego programu restrukturyzacji przetwórstwa ziemniaka na skrobię w Polsce” (nBR13),
- kredyty na realizację inwestycji w ramach „Programu wspierania restrukturyzacji i modernizacji przemysłu mięsnego, chłodnictwa składowego i przetwórstwa jaj w Polsce” (nBR14),
- kredyty na realizację inwestycji w ramach „Branżowego programu mleczarstwa” (nBR15),
- kredyty na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej, w których wystąpiły szkody spowodowane przez suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przeziimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi lub lawinę (nKL01, nKL02).

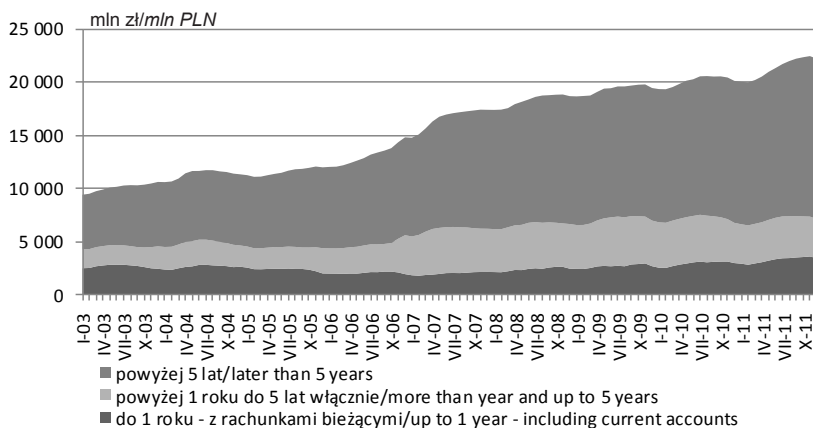
Poza kredytami z dopłatą do oprocentowania funkcjonują również kredyty na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych z częściową spłatą kapitału (CSK).

Tabela 1. Liczba i kwota kredytów preferencyjnych udzielonych w 2011 r.

Table 1. Number and amount of subsidised loans granted in 2011

Linia kredytowa/ Credit line	Liczba/ Number	Kwota [tys. zł]/ Amount [thaus. PLN]	Udział w kredytach preferencyjnych ogółem/Share in total subsidised loans
nIP	1 119	167 803,5	4,4
nKZ	6 555	1 028 387,4	26,9
nMR	4 860	1 162 806,7	30,4
nGP	32	21 551,9	0,6
nGR	744	228 241,4	6,0
nNT	1 198	463 677,3	12,1
nOR	0	0,0	0,0
nBR10	4	750,4	0,0
nBR13	1	55,0	0,0
nBR14	10	9 175,5	0,2
nBR15	139	38 008,2	1,0
CSK	249	25 864,4	0,7
nKL01	42	2 179,7	0,1
nKL02	18 925	674 899,0	17,7
Razem/Total	33 878	3 823 400,4	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.arimr.gov.pl
Source: own study based on www.arimr.gov.pl

Rysunek 3. Należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych według pierwotnych terminów ich realizacji

Figure 3. MFIs loans and other claims on farmers by the original maturity

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Obecnie kredyty z dofinansowaniem przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa udzielane są za pośrednictwem banków spółdzielczych oraz kilku banków komercyjnych, takich jak: Bank Gospodarki Żywnościowej S.A., ING Bank Śląski S.A., Bank Zachodni WBK S.A., PEKAO S.A. oraz BPH S.A. [www.arimr.gov.pl].

W tabeli 1 przedstawiono liczbę i kwotę kredytów preferencyjnych udzielonych w 2011 r.

W 2011 r. w strukturze kredytów preferencyjnych dominowały kredyty na urządzenie lub utworzenie gospodarstwa rolnego dla osób, które nie przekroczyły 40. roku życia. Kredyty te stanowiły ponad 30% wartości wszystkich udzielonych kredytów preferencyjnych. Równie duże znaczenie miały w tym roku kredyty na zakup użytków rolnych, których udział sięgał 27%. Warto również zauważyć, że wszystkie kredyty, poza liniami nKL01 oraz nKL02, były kredytami inwestycyjnymi, a ich łączny udział w kredytach preferencyjnych ogółem wynosił ponad 82%.

Na podstawie danych w tabeli 1 można również zauważyć, że poszczególne linie kredytowe różniły się pod względem wysokości udzielonych kredytów. Najniższe przeciętnie były wysokości kredytów kłęskowych (przeciętnie do 52 tys. zł), kredyty te były również najczęściej udzielane (stanowiły 56% wszystkich udzielonych kredytów preferencyjnych). Najwyższe wartościowo były kredyty na realizację inwestycji w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych oraz na zakup akcji lub udziałów przez grupy producentów rolnych (przeciętnie 670 tys. zł), należy jednak zauważyć, że kredyty te stanowiły poniżej 0,2% udzielonych kredytów preferencyjnych.

W badaniu kształtowanie się kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych należy również zauważyć, że dominują wśród nich kredyty preferencyjne, które w latach 2005-2009 stanowiły 76-81% zadłużenia ogółem indywidualnych gospodarstw rolnych [Kata 2011]. W kolejnym kroku przeanalizowano strukturę należności pozostałych monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych według pierwotnych terminów ich realizacji (rys. 3).

W strukturze należności monetarnych instytucji finansowych od rolników dominują kredyty o pierwotnym terminie zapadalności powyżej 5 lat (ich udział zwiększył się w badanym okresie z 55 do 68%). Udziały kredytów o pierwotnym terminie zapadalności do 1 roku oraz powyżej 1 roku do 5 lat kształtowały się w analizowanym okresie na podobnym poziomie ok. 15-25%.

Wnioski

1. Zadłużenie rolników zwiększało się w badanym okresie. Wartość należności monetarnych instytucji finansowych od rolników indywidualnych wzrosła o ponad 136%. Dominującą pozycją w ramach należności instytucji finansowych od rolników indywidualnych były kredyty i pożyczki.
2. W badanym okresie największy udział wśród kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych stanowiły kredyty na cele inwestycyjne (52-65% wartości kredytów ogółem). Drugą znaczącą pozycją w strukturze kredytów i pożyczek dla rolników indywidualnych były kredyty o charakterze bieżącym (22-28%).

3. Najszybciej rosnącą w badanym okresie kategorią kredytów i pożyczek dla rolników były kredyty i pożyczki na nieruchomości (wzrost 10-krotny), jednak udział tej kategorii kredytów w kredytach ogółem nie był znaczący (maksymalnie 7%).
4. W 2011 r. w strukturze kredytów preferencyjnych z dofinansowaniem Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dominowały kredyty na urządzenie lub utworzenie gospodarstwa rolnego dla osób, które nie przekroczyły 40. roku życia (30%), oraz na zakup użytków rolnych (27%). W strukturze kredytów preferencyjnych dominowały kredyty inwestycyjne (82% kredytów dla rolników indywidualnych).
5. Ze względu na pierwotne terminy zapadalności w strukturze należności monetarnych instytucji finansowych od rolników dominują kredyty udzielone na powyżej 5 lat, których udział zwiększył się w latach 2003-2011 z 55 do 68%.

Literatura

- Daniłowska A.** 2007: Poziom, zróżnicowanie oraz uwarunkowania kosztów transakcyjnych kredytów i pożyczek rolniczych. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Kata R.** 2011: Wpływ polityki fiskalnej i monetarnej na zadłużenie gospodarstw rolnych w Polsce. *Rocz. Nauk Rol.*, seria G, *Ekonomika Rolnictwa*, t. 98, z. 3, 73-83.
- Kołodziej E., Wesolowski G.** 2011: Zdolność kredytowa gospodarstwa rolniczego – aspekty teoretyczne i praktyczne. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XIII, z. 2, 210-215.
- Stola E.** 2009: Kredytowanie rolnictwa a poziom ryzyka bankowego. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 2, 240-244. [www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna-i-krajowa/pomoc-krajowa/pomoc-krajowa-po-01052007.html], odczyt 01.04.2012. [www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/nal_zobow.html], odczyt 01.03.2012.

Summary

The article presents changes and structure of loans granted individual farmers in Poland in the span of 2003-2011. Incurring a debt, particularly on investment, aims at increasing farmer's revenues in future.

The structure of loans and other claims was dominated by investment loans, with the share of over 50%. The share of loans in current account was also substantial (up to 30%).

Subsidised loans account for about 80% of loans to farmers. The structure of loans and other claims, in terms of their original maturity period, was dominated by loans with maturity later than 5 years. In the span of 2003-2011, the value of loans and other claims on farmers increased by 136%.

Adres do korespondencji:

dr Monika Utzig
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 40 37
e-mail: monika_utzig@sggw.pl